

Základný omyl sociálneho myslenia

Rudolf Steiner

prvý krát zverejnené v časopise „Trojčlennosť sociálneho organizmu“ v novembri 1919

z nemeckého originálu preložil Andrej Szolgay

Voči takým ideám, akou je aj idea o trojčlennosti sociálneho organizmu, budú mnohí ľudia vždy znovu namietat': sociálne hnutie sa predsa snaží o prekonanie hospodárskych nerovností ľudí – ako sa to dá dosiahnuť prostredníctvom zmien, ktoré sa uskutočnia v duchovnom živote a v právnom poriadku, keď obe budú mať vzhľadom k hospodárskemu kolobehu samostatnú správu?

Túto námietku vznášajú tí, ktorí síce vidia, že hospodárske nerovnosti existujú, ale nevidia, ako sú tieto nerovnosti vytvárané ľuďmi, ktorí spoločne žijú v sociálnom organizme. Niektorí vidia, že ekonomický poriadok spoločnosti sa prejavuje v životnej úrovni ľudí. Snaží sa potom, aby pre veľké množstvo ľudí existovala možnosť dosiahnuť životnú úroveň, ktorá sa im javí ako dôstojná. A verí, že táto možnosť tu bude vtedy, keď sa v ekonomickom poriadku udejú určité zmeny, ktoré si on zaumienil.

Ten, kto preniká pohľadom hlbšie do ľudských životných pomerov, musí hlavný dôvod sociálneho neporiadku súčasnosti vidieť v tom, že onen práve načrtnutý spôsob tvorenia predstáv sa stal prevládajúcim. Pre úsudok mnohých ľudí leží ekonomický životný poriadok príliš ďaleko od toho, čo oni majú ako predstavy o duchovnom a právnom živote, než aby mohli pochopiť, ako jedno stojí vo vzťahu s druhým v medziľudskej súvislosti. Ekonomické postavenie ľudí je výsledkom toho, v akom vzájomnom postavení sú prostredníctvom svojich duchovných schopností a prostredníctvom medzi nimi existujúceho právneho režimu. Kto to chápe, ten nebude veriť, že by mohol nájsť hospodársky systém, ktorý by mohol sám zo seba priviesť ľudí v ňom žijúcich k takej životnej úrovni, ktorá sa im bude zdať dôstojná. To, či človek v rámci hospodárskeho systému za svoj výkon nájde nutný protivýkon zodpovedajúci takej životnej úrovni, to závisí od toho, ako sú ľudia v tomto systéme duchovne naladení a ako sú usmerňované ich vzájomné vzťahy na základe ich právneho vedomia.

V posledných troch až štyroch storočiach sa civilizované ľudstvo vyvíjalo na základne podnetov, ktoré robia mimoriadne ťažkým toto pochopenie skutočných vzťahov medzi hospodárskym a duchovným životom. Človek bol zapriahnutý do životných súvislostí, ktoré vďaka vymoženostiam techniky prijali v hospodárskej oblasti charakter, ktorý už viac nezodpovedá tomu, čo si on osvojil výchovou z uplynulých vývojových období ako pestovanie duchovna a právne predstavy. Zvykli sme si hľadiť na duchovný pokrok modernej doby s nediferencovaným uznaním. Prehliadame však pri tom, že tento pokrok sa udial predovšetkým v oblasti, ktorá bezprostredne súvisí s technicko-hospodárskym životom. Zaiste, veda preukázala veľké výdobytky, ale tieto výdobytky sú najväčšie tam, kde boli vyžadované nárokmi technicko-hospodárskeho života.

Pod vplyvom takéhoto duchovného pokroku sa u vedúcich kruhov ľudstva vytvoril myšlienkový návyk posudzovať všetky životné súvislosti vychádzajúc z ekonomickej základne. Vo väčšine prípadov si oni nie sú vedomí tohto spôsobu posudzovania. Praktikujú ho nevedome. Domnievajú sa, že žijú na základe rozličných etických a estetických podnetov, ale nevedome nasledujú určité svoje úsudky vytvorené na základe technicko-hospodárskej ekonómie života. Myslia ekonomicke, zatiaľ čo sa domnievajú, že žijú esteticky, nábožensky a eticky.

Tento myšlienkový návyk vedúcich tried sa ďalej v priebehu novšej doby stal pre socialisticky zmýšľajúcich ľudí dogmou. Oni si myslia, že všetok život je ekonomicke podmienený, pretože tí, od ktorých zdedili svoje názory, vytvorili zo svojho ekonomickeho spôsobu z myslenia veľkej časti nevedomý návyk. A tak chcú socialisticky zmýšľajúci ľudia hospodársky pretvoriť poriadok podľa názoru, ktorý práve spôsobil to, čo oni považujú za naliehavo nutné zmeniť. Nebadajú, že to, čo oni nechcú, by nastalo vo vystupňovanej miere, ak by konali pod vplyvom ideí, z ktorých povstalo to, čo má byť zmenené. Je to dôsledkom toho, že ľudia sa chcú držať svojich ideí a myšlienkových zvyklostí oveľa húževnatejšie, ako vonkajších inštitúcií.

Teraz však ľudský vývoj dospel do bodu, v ktorom on sám zo svojej podstaty požaduje pokrok nielen pri inštitúciách, ale aj v myšlienkach a názoroch. Či táto požiadavka, ktorú kladie história ľudstva, bude alebo nebude vnímaná, na tom závisí osud sociálneho hnutia. Nech to dnes ešte znie pre mnohých ľudí zvlášťne, predsa len je správne, že moderný život má prijať podobu, ktorá sa nedá ovládať starými spôsobmi utvárania predstáv.

Mnohí oprávnene hovoria: sociálna otázka musí byť uchopená inak, ako ju chápali povedzme St. Simon, Owen a Fourier[1]. S ich vtedajšími duchovnými podnetmi by nemohol byť hospodársky život premenený. Avšak ľudia, ktorí to hovoria, z toho vyvodzujú, že duchovné podnety nemôžu mať vôbec žiadny premieňajúci vplyv na sociálne okolnosti. V skutočnosti sa má vec tak, že menovaní myslitelia svoje predstavy vytvorili vychádzajúc z duchovného života, ktorý svojou podstatou už nepostačoval modernému hospodárskemu životu. Namiesto toho, aby sa hlásili k zdravému úsudku – teda k potrebe obnovenia duchovného a právneho života – došli k názoru, že vytúžené sociálne pomery by mali vyplynúť z hospodárskeho života samotného. Avšak ony nielenže z neho nevyplývajú, ale naopak, nastane len hospodársky chaos, ak sa ďalší vývoj neudeje na základe pokroku duchovného a právneho života, ktorý je požadovaný modernou dobou.

Nesené odvahou k tomuto pokroku pestovania duchovna a právneho poriadku byť musí to, čo sa má udiť v sociálnej oblasti v súčasnosti a v budúcnosti. Čo nebude vytvorené na základe tejto odvahy, to nepovedie k udržateľným pomerom, aj keď to bude dobre myslené. Preto je dnes v tejto oblasti najdôležitejšie vyvolať v najširších kruhoch osvietené porozumenie pre to, že nové pestovanie ducha je základom úspešne pokračujúceho vývoja civilizovaného ľudstva. Plody pestovania duchovna budú vzchádzať v hospodárskom poriadku. Hospodársky život, ktorý chce sám seba nanovo pretvoriť, bude iba naďalej rozmnožovať svoje staré škody – v znásobenej podobe. Dovtedy, kým človek bude požadovať od hospodárskeho života, že by mal spraviť z ľudí to, čo majú v sebe ako vlohu, bude človek pridávať k starým škodám nové. Až vtedy, keď sa prenikne k úsudku, že človek zo svojho ducha musí dávať

hospodárskemu životu to, čo je tam potrebné, bude sa môcť vedome usilovať o to, čo je nevedome požadované.

[1] Claude Henri Rouvroy de Saint-Simon (1760 –1825), François Marie Charles Fourier (1772 - 1837) a Robert Owen (1771 – 1858) boli utopickí socialisti, ktorí sú vo všeobecnosti považovaní za predchodcov socialistického hnutia 19. a 20. storočia. Utopistami ich nazvali marxisti, lebo považovali ich zámery za nerealizovateľné, a aj sa od nich dištancovali. Friedrich Engels o nich napísal vo svojej stati „Socializmus: utopicky a vedecký“: „Ani jeden z tých troch sa nejaví ako zástupca záujmov proletariátu, ktorý bol medzičasom vytvorený historickým vývojom. Podobne, ako francúzski filozofi, oni tiež nechcú začať emancipáciou jednej konkrétnej spoločenskej triedy, ale celého ľudstva naraz. A tak, ako tí filozofi, aj oni chcú priniesť kráľovstvo rozumu a večnej spravodlivosti, ale toto kráľovstvo v podobe, v ktorej ho oni vidia, je rovnako vzdialené, ako Nebo a Zem u francúzskych filozofov.“ Napriek tomu sa nedá poprieť, že myšlienkami utopických socialistov sa inšpirovali aj marxisti.

Rudolf Steiner sa vyjadril konkrétnejšie k pokusom o sociálne reformy Roberta Owena v sérii článkov „Duchovná veda a sociálna otázka“, ktoré vyšli v rokoch 1905 - 1906 v časopise Lucifer-Gnosis, česky v rámci knihy „Před branou duchovní vědy“ (Michael 2006).